

УКРАЇНСЬКЕ БАРОКО ЯК СВИТОГЛЯДНИЙ СТИЛЬ

Бароко зазвичай визначається як загальноєвропейський художній стиль XVI–XVIII ст., започаткований в Італії, що поширився в усіх видах мистецтва, зокрема архітектурному, поетичному, образотворчому, музичному, театральному. Йому притаманні декоративна пишність, чіткі витіюваті форми, величність та динамізм.

У XVII ст. стиль бароко розповсюдився в більшості європейських країн, посідаючи панівні позиції в культурі Італії, Іспанії, Фландрії, Німеччини, Польщі, України, Росії. Розвиток культури бароко в Україні виявився чутливим до особливостей національного менталітету.

На українських землях європейське бароко набуває своїх специфічних рис. Специфіка формування українського бароко полягає в тому, що науковим та інтелектуальним центром у цей період стає Києво-Могилянська академія. Перший східнослов'янський університет, де був закладений теоретичний фундамент поезики бароко. Культуру бароко не можна уявити без центрів та осередків; вона пов'язана з дворами князів і магнатів, центрами церковної організації, вищими школами, які мали переважно духовний характер, та частково з малими приватними колами духовно зацікавлених людей [3, с. 81]. Філософським системам професорів Києво-Могилянської академії був притаманний складний синтез європейських соціальних течій та автохтонної культури, заснованої на традиціях княжого періоду. Основні світоглядні принципи цієї яскравої епохи відобразилися в працях професорів Києво-Могилянської академії – Ф. Прокоповича, С. Яворського, Г. Кониського. Центральним об'єктом барочної філософії, естетики та мистецтва була досконала людина або «героїчна особистість». Оскільки, на думку киево-могилянців, людська душа складається з трьох частин – «тваринної, людської та Божественної», і ця розколотість душі прирікає людину на нескінченні метання, сумніви та роздуми, то життєвим визначенням «героїчної особистості» є досягнення розумного компромісу між імпульсами кожної з трьох складових душі. Кожний може вибрати те, що йому ближче: або здоров'я і силу чи почесні, повагу, шанобу та багатство, або ж духовні чесноти та вище блаженство – шлях до Бога, але прагнути до врівноваження цих трьох елементів. Головне – завжди перемагати пристрасті та сильні емоції, адже істинна чеснота знаходиться в золотій середині, і саме пошуки цієї середини примушують людину вступати в конфлікт з собою, породжують внутрішній дискомфорт та роздвоєність. Така двоїстість щодо життєвих цінностей, ці вічні метання між самообмеженням і життєлюбством відобразилися у світогляді й естетичних устремліннях людини епохи бароко.

Наприкінці XVII ст., переважно в Києві та його околицях, з'явилися яскраві новобудови, позначені рисами стилю бароко, але їхня мальовничість та декоративність, утім, докорінно відрізняє їх від бароко західноєвропейського, оскільки «українське бароко розвивалось під впливом норм архітектурної естетики, з одного боку, європейського бароко, з другого – народної. Разом з тим воно є ланкою в розвитку загальноєвропейської архітектури, становлячи одну з національних шкіл цього великого стилю» [1, с. 23]. Адже ці нові форми української архітектури виникли на основі стародавніх традицій народної дерев'яної і давньоруської храмової архітектури, увібравши все багатотонне багатство українського зодчества.

Стиль архітектурного бароко передбачає велику кількість прикрас зовні і всередині будівлі, складність архітектурної конструкції, розробку складних просторових ансамблів, відзначається багатством декору. Просторові рішення барокових споруд надзвичайно складні, в планах переважають криволінійні обриси. Стіни будівель вигинаються, з них ніби виростають карнизи, фронтони, пілястри, вікна облямовані лиштвами різноманітних форм, ніші прикрашені статуями. Загальне враження пишності та багатства доповнювалося скульптурою, розписами, мармуровою і бронзовою оздобою тощо. Декоративні ідеї та можливості бароко були близькими до національного українського мистецтва, якому притаманна мальовничість композиції, гармонія будівель з навколишньою природою. Декоративні прикраси вносять в архітектуру українського бароко елемент високої поетичності, одухотворяють її форми. І через це архітектурну пластику барокових споруд України можна порівняти не з «застиглою музикою», а швидше з громадянськими або медитативними поезіями, вкарбованими в їх стіни [2, с. 216].

Таким чином, українське козацьке бароко – художній стиль, який виник унаслідок поєднання місцевих архітектурних традицій та європейського бароко і був поширений на українських землях у XVII–XVIII ст. Бароко мало синтетичний характер, охопивши всі сфери духовної культури – архітектуру, літературу, образотворче і прикладне мистецтво, музику, театр. Це був універсальний стиль, особливості якого закономірно і глибоко виявилися в багатьох ланках духовного життя суспільства.

Список використаних джерел:

1. Логвин Г. Н. Українське бароко в контексті європейського мистецтва / Г. Н. Логвин // Українське бароко та європейський контекст. – К. : Наук. думка, 1991. – С. 20–31.
2. Макаров А. М. Світло українського бароко / А. М. Макаров – К. : Мистецтво, 1994. – 296 с.
3. Чижевський Д. Слов'янське бароко / Д. Чижевський // Слово і час. – 2004. – № 10. – С. 77–91.